

постійної роботи та співпраці. В цьому сенсі доцільним є створення низки міжнародних організацій та установ, яка б на конкурентних засадах та засадах співпраці опікувалась питаннями забезпечення міжнародної безпеки та профілактики проблем, які виникають у ході розвитку та діяльності різних країн світу.

Список використаних джерел

1. «Економічний аналіз і актуальні тенденції: прогноз на 2018-2020 роки». Міжнародний центр перспективних досліджень. URL: <http://icps.com.ua/makroekonomichnyu-prohnoz-ekonomichnyu-analiz-i-aktualni-tendentsiyi/>.

2. Global Terrorism Index 2017. Institute for Economics and Peace, University of Maryland. URL: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Global%20Terrorism%20Index%202017%20%284%29.pdf>.

3. Global Peace Index 2018: Measuring peace in a complex world / The Institute for Economics and Peace. – Sydney. – June, 2018. URL: <http://visionofhumanity.org/reports>.

Сербіна Наталія Олександрівна,

заступник директора навчально-наукового інституту заочного та дистанційного навчання Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЗРАЗКОВА СПРАВА GUIDEPPOST ПРЕЦЕДЕНТНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

На меті: дослідити новелу українського процесуального законодавства – «зразкова справа», встановити ознаки та надати визначення, проаналізувати спільні риси зразкової справи та судового прецеденту, що дасть змогу стверджувати про початок застосування прецедентного права в Україні, як джерела права та зближення правових систем в спільному Євroatлантичному просторі. Про гармонізацію національної правової системи до європейського правничого простору може свідчити прийняття в 2004 році Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» [1].

Однією з новел Закону від 03.10.2017 № 2147 є введення в КАС України такого процесуального інституту, як «зразкова

справа». Цю процедуру розроблено з метою розвантаження адміністративних судів за прикладом «пілотних рішень», які приймає Європейський суд з прав людини. Водночас важливо підкреслити, що у разі ухвалення рішення у типовій справі, яка відповідає ознакам, викладеним у рішенні Верховного Суду за результатами розгляду зразкової справи, суд має враховувати правові висновки Верховного Суду, викладені у рішенні за результатами розгляду зразкової справи (ч. 3 ст. 291 КАС України).

Під час судового розгляду справи здійснюється тлумачення норм права судом. Сутність такого тлумачення відображається у рішеннях Верховного Суду, у яких роз'яснюється, які норми права і з яких мотивів було застосовано саме у такий спосіб. У подальшому судова практика узагальнюється Верховним Судом. Висновок щодо застосування норм права, викладений у рішенні Верховного Суду, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права, і повинен враховуватися судами при застосуванні таких норм права. Рішення Верховного Суду важливо розглядати, як окреме джерело права [4]. Так, безпосередньо у положеннях частини п'ятої ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус судів» зазначено, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт [2].

Зокрема, під зразковою адміністративною справою розуміється типова адміністративна справа, прийнята до провадження Верховним Судом, як судом першої інстанції для постановлення зразкового рішення. Таким чином, за наявності ознак типовості справи Верховний Суд приймає її до провадження, і така справа стає зразковою. Основними ознаками поняття «зразкова справа» є: спір виникає з аналогічних питань, відносини регулюються одними нормами права, багаторазовість застосування, спрощена процедура розгляду.

Судова практика Верховного Суду України свідчить, що з 15 грудня 2017 року до 16 лютого 2020 року надійшло 87 подань про розгляд справ, як зразкових. Верховний Суд розглянув 85 зразкових справ: ухвалив 17 рішень у зразкових справах, із яких 12 набрали законної сили та 5 рішень оскаржено в

апеляційному порядку до Великої Палати Верховного Суду, щодо них апеляційне провадження Великою Палатою не завершено; постановив 64 ухвали про відмову у відкритті провадження; 3 ухвали про повернення подання про розгляд справи, як зразкової, в 1 справі провадження закрито [5].

Як зауважує з цього приводу Д. Хорошковська, роз'яснення, які містяться в постановах Пленуму Верховного Суду, не є судовими прецедентами в класичному варіанті загального права. Однак той факт, що постанови Пленуму не є судовими прецедентами, не свідчить, у свою чергу, що вони не є джерелами права, в яких не містяться нові правоположення [8, с. 127].

З метою виокремлення спільного та відмінного, згадаємо саме поняття судового прецеденту. *Praecedens* – той що передує, тобто це попереднє судове рішення, метод вирішення справи, який являє собою авторитетне правило або приклад для вирішення схожої, аналогічної справи. судовий прецедент – це акт правотворчості у вигляді закріпленого у судовому звіті рішення (виroku) одного з вищих судів по конкретній справі.

Як зауважив головний редактор юридичного журналу «Право України» доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України Олександр Святоцький судовий прецедент – це європейська правова традиція, цінність та стандарт ефективного захисту прав людини. *Ratio decidendi* (судовий прецедент) фіксує правову основу, що має силу закону і повинна застосовуватися при вирішенні всіх наступних справ. Він виступає первинним і обов'язковим джерелом права в англосаксонській правовій сім'ї. Прецедентне право, це «динамічне, живе право», яке виконує основну функцію права – забезпечувати вирішення життєвих ситуацій.

Загалом у країнах, що належать до романо-германської правової системи, судова практика, як правило, не виходила за межі тлумачення закону, і судовий прецедент офіційно не визнавався формою або джерелом права. Але наприкінці ХХ ст. за умов зближення англо-саксонської і романо-германської правових систем прецедент перетворюється на вторинне джерело права. Так, у 1975 р. парламент ФРН офіційно визнав положення про прецедентний характер судових рішень, як основного принципу здійснення правосуддя, внівши зміни у Закон про судоустрій ФРН. Це стало результатом того, що саме науковці ФРН ініціювали дискусію, у підсумку якої було з'ясовано, що діючий на той час у судовій системі країни засіб

правового регулювання – судова практика – є недосконалим, порівняно з прецедентним правом, яке дає змогу більш повно та оперативно захистити конституційні права і свободи людини, подолати «позитивізм закону», яким лише частково врегульовуються суспільні правовідносини, або усунути прогалину в законодавстві. Функціонування інституту прецеденту в правовій системі ФРН протягом сорока років дало підстави німецьким вченим стверджувати, що перевагою прецедентного права є більш «відкрите та чесне» обґрунтування судових рішень. В свою чергу і Україна реагує на необхідність змін у роботі судової гілки влади. Україна імплементує європейські норми в свою правову систему. Наприклад, рішення Європейського Суду з прав людини, які набувають прецедентного значення і для країн романо-германського права. Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» (2006 р.) практика ЄСПЛ, тобто його прецедентне право, офіційно визнана джерелом права України.

Так, досліджуючи акти тлумачення Конституційного суду України, Є.В. Черняк приходить до висновку, що рішення цього органу конституційної юрисдикції можуть бути віднесені до прецедентів тлумачення, оскільки вони володіють ознаками, які характеризують даний вид прецедентів – багаторазовість використання; мають загальнообов'язковий характер; містять положення, яке підтверджує зміст правової норми або роз'яснює її зміст та офіційно публікуються. При цьому автор наголошує, що в якості прецедентів тлумачення виступають рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення Конституції України та законів України, а рішення цього судового органу у справах можуть бути визнані прецедентами [9, с. 39].

Введення таких понять, як типова та зразкова справи, є важливим кроком для впровадження судового прецеденту в Україні. Сам факт визнання за Верховним Судом права на створення судового прецеденту, є кроком вперед на шляху розвитку України як соціальної, правової держави, насамперед тому, що відбувається зміна сприйняття права та судової практики у суспільстві. Судові рішення у зразкових справах набувають ознак реального носія об'єктивної інформації та джерела права [7, с. 97].

Список використаних джерел

1. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#>.
2. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
3. Волошенюк О. В. Гармонізація та уніфікація законодавства як форми зближення правових систем. *Право і суспільство*. 2015. № 4. С. 3–7.
4. Зразкові справи як новий механізм адміністративного судочинства. *Українське право*. 2017. 15 лип. URL: http://www.ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/iuainsvk-ftuavy-yan-rsvym-pyesharkip-aepkrkfkhuakhvyvrsgrs-ftsesyrfkhva/.
5. Зразкові справи (аналітичний огляд). Київ, 2020. Вип. 2. 30 с.
6. Ільков В. В. Рішення Верховного суду як джерело права в адміністративному судочинстві України: поняття та особливості. *Слово Національної школи суддів України*. 2018. № 1 (22). С. 94–103.
7. Ніколенко Л. М. Щодо визначення судового прецеденту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 5.1 (45.1). С. 11–15.
8. Хорошковська Д. Ю. Роль судової практики в системі джерел права України: теоретико-правове дослідження: дис. кандидата юрид. наук: 12.00.01. К., 2006. 194 с.
9. Черняк Є. В. Прецедент тлумачення правової норми в діяльності Конституційного Суду України. *Науковий вісник Чернівецького університету*. № 200. 2003. С. 36–40.